

ÖNSÖZ

Fransız politik felsefesinde mevzilendiği yer kadar bizatihi politik sahnede üstlendiği rollerle ve yazın alanında ürettiği yapıtlarla da döneminin seçkin isimleri arasında zikredilen Benjamin Constant, fazlasıyla ilgi çekici hayatıyla da anılmaya değer bir isimdir. Kuşkusuz bu hayata, fırtınalı ya da çalkantılı gibi sıfatlar yüklemek hiç de mübalağa olmayacaktır. Öyle ki Anatole France, hayat çizgisinin içerisinde kopukluklar olmasına karşın bu ayrıntıların içine nüfuz edilebilse, ruhunun içine sızılabilse “*Şaşırtıcı aykırılıklar*”, “*Şiddetli korku uyandıran iç çatışmalar*” görülür, der ve ekler: “İnsan şunu söylemekten kendini alamaz. Bu adamın içinde birçok adam yaşıyordu. Birbirine hem bağlı hem merhametsiz olan bu adamlar birbirini yemek zorunda kalmamış olsalardı güzel ve büyük işler yaparlardı.”¹

Constant’ın, “Onun gibisini ne öncesinde ne de sonrasında tanıdım” dediği Madame de Charrière ise onu “*Gerçek bir bukalemun*” olarak tanıtır ve enerjik bir coşku hâminden derin bir me-

1 Anatole France, *Edebiyat Hayatı*, çev. Nebil Otman, İstanbul: MEB Yayınları, 1990, s. 32

lankoliye, kaderci bir umutsuzluğa doğru dalgalanan bir ruh hâlini betimler.²

Gerek *Kırmızı Defter*'de ya da *Günlükler*'inde (*Journaux intimes*, Gallimard), gerek yaşantısından derin izleri barındıran, hatta kimilerince tümüyle otobiyografik olarak kabul edilen *Adolphe* adlı yapıtında bu iki yazarı da haklı çıkaracak kertede değişim-dönüşümler yaşayan, ruhunun üzüncülerini çok zaman alaycı tavırlarla dindirmeye uğraşan, kimi zaman da içsel dalıncılara kapılan, enikonu canlı bir[çok] Constant portresi karşımızdadır. Bu portreler, filozof, politikacı, edebiyatçı, din tarihçisi şapkalarının yanı sıra zaman zaman sıkı bir kumarbaz, tutkulu bir âşik, maceracı bir gezgin başlıklarını da taşır. *Kırmızı Defter*'de belirttiği üzere sefa âlemlerinden, kumar masalarından, aşk maceralarından, entelektüel meclislere gel-gitli yaşamı kimileyin, Hollanda ordusunda subay olan babasının müdahaleleriyle sekteye uğrar. Biraz da bu nedenledir ki şehirler, ülkeler arasında mekik dokur. Bunlara eğitim hayat[lar]ı ve politik sürgün cezası da eklenince, Fransa, İsviçre, Almanya, İskoçya, İngiltere gibi çeşitli ülkelerde süregitmiş bir yaşam tablosu ile karşılaşırız.

Constant'ın özellikle Devrim Fransa'sında, Eski Rejim (*Ancien Régime*) unsurlarına karşı yeni bir rejimin bütünüyle örgütlenmesine, önce fikirsel sonra politik düzlemde katkıda bulunduğunu hatta kimi noktalarda önderlik ettiğini de görmekteyiz. Örnekse anayasa hukuku tartışmalarında öne sürdüğü fikirlerle kendine muhkem bir alan açmıştır. Bu nedenle Oliver Beaud, *norm-anayasa* ile *politik anayasacılık* arasındaki ayrılığı ilk kez onun teşhis ettiğini söyler. Buna göre iyi bir anayasanın hedeflerinden biri bireysel özgürlüklerin teminatı olmalıdır. Bu teminat ise bilhassa egemenlerin keyfi yaptırımlarına karşı bir *koruma* olarak belire-

2 Akt: Denis Wood, *Benjamin Constant: A Biography*, London: Routledge Publishing, 1993, s. vi

cektir. Constant'ın liberal filozof kimliği onun anayasa hukuku düşünçelerine de damga vurmaktadır. Bireysel özgürlükleri ve bunların güvencesini merkeze alarak hareket eden düşünür, “Tek içeriği özgürlük ilkelerinin tümü” olan anayasanın ilkeleri ile bu ilkelerin korunması ile mükellef üstün otorite arasında uyumlu bir bağlantıyı aramaktadır.³

Yine bu minvalde Rousseau ve Hobbes gibi isimlere, sınırsız egemenlik, *mutlakçılık* fikirleri üzerinden ciddi eleştiriler getirmiş, mutlak ve sınırsız yetkilerle donatılmış hiçbir otoritenin meşru görülemeyeceğini, zira böylesi bir egemenlik durumunun bireysel özgürlük fikrini ortadan kaldıracığı gibi bu otorite altında mutluluğa da erişilemeyeceğini savunmuştur. Mülkiyet hakkını ve mülkiyet dokunulmazlığını da bireysel özgürlükler bağlamında ele alan yazar, politik hakların da bireysel özgürlüğü çok daha değerli kılacak olan özgür zamana (boş zaman) yer açacak şekilde kullanılmasını ileri sürmüştür.

1797 yılında *Des réactions politiques* adlı yazısında –adını anmadan Alman filozof diyerek söz ettiği– çağdaşı Kant ile girdiği polemik, ahlak felsefesi alanında da ciddi tartışmalar doğurmuştur. Burada Kant'ın doğruyu (*wahrheit*) dile getirmenin her hâlükârda koşulsuz bir ödev olması düşüncesine karşı çıkar. Ona göre öyle bir an gelir ki tam da yalanın dile getirilişi ahlaki bir değer kazanır. Alman filozof bu eleştiriye aynı yıl *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen*⁴ yazısıyla yanıt verecektir.⁵

3 Ayr. için: (Haz.) P. Raynaud, S. Rials, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Oliver Beaud, *Anayasa ve Anayasacılık* maddesi), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 63-74

4 Kant'ın yazısı Türkçede Oruç Aruoba Cogito dergisi Yalan özel sayısından okunabilir. Immanuel Kant, “*İnsanşevlikten Ötürü Yalan Söylemek Konusunda Bir Sözümona Hak Üzerine*”, Cogito Dergisi, Yıl: 1998, Sayı: 16, ss. 47-51

5 Tartışmanın detayları için bkz: Hilmi Ziya Ülken, *Felsefeye Giriş 2*, İş Bankası Kültür Yayınları; Alenka Zupancic, *Gerçeğin Etiği*, Epos Yayınları; John Forrester, *Hakikat Oyunları*, Ayrıntı Yayınları.

Edebiyat, felsefe ve politika yazılarının yanında Din üzerine de, bir anlamda antro-po-politik bir yapıt (*De la Religion*, 1824) ortaya koyarak dinin bireysel/toplumsal konumunu tayin etmeye koyulur. Todorov'a göre temel motivasyonu, dinî duygu ile ahlaki duygu arasındaki ilişkinin serimlenmesidir.⁶ Katolikliğe ve ruhban otoritesine özgürlük fikri üzerinden darbeler indirirken, dinin kurumsal yapısından sıyrılıp bir hissiyat meselesi hâline gelmesini arzular. Bu noktada Wood, Constant'ın Katolik Hristiyanlığın ruhban otoritesi ve baskısına karşı, bunlardan azade olmuş bir Protestan ahlakını, insanlığın o güne değin eriştiği en yüce mükemmellik noktası olarak Din yapıtının merkezi kavrayışı olarak gördüğünü söyler.⁷

Açıktır ki Constant yazınında özgürlük fikri adeta bir laytmotif (*leitmotiv*) olarak yinelenmekte ve kurucu düşüncesinin itici kuvveti olarak işletilmektedir. Kendisi de bunu şöyle dile getirmiştir: “*Kırk yıl aynı ilkeyi: dinde, felsefede, yazında, politikada, her şeyde özgürlüğü savundum. Özgürlükten de bireyselliğin yenisini anlıyorum.*”⁸

Yazın dünyasındaki ününü, 1816 yılında yayımladığı, Fransız Romantizminin belirgin etkilerini taşıyan ve derinlikli psikolojik tahlilleriyle bir başyapıt olarak kabul edilen *Adolphe* adlı romanına borçludur. Türk okuru tarafından da ilgiyle karşılanan bu yapıt önce A. Kami Akyüz tarafından çevrilerek Hilmi Kitabevi'nden (1935) basılarak Türkçeye kazandırılır. Ardından Samih Tiryakioğlu ve Sema Çiğdemoğlu çevirileri gelir.

Kırmızı Defter ise MEB Yayınları tarafından 1949 yılında Sona Tatlıcan çevirisiyle yayımlanır. Son derece ilginç yaşamını o de-

6 Tzvetan Todorov, *A Passion For Democracy: Benjamin Constant*, çev. Alice Seberry, New York: Algora Publishing, 1999, s. 165

7 Wood, *a.g.e.*, s. 184

8 Akt: Tahsin Yücel, *Fransız Coşumculuğu [Romantizm]*; Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı, Yıl: 1981, Sayı 349, s. 63

rece açık yüreklilikle kâğıda aktaran Constant'ın bu sayfalarında okuru, asker disipliniyle oğluna yön vermeye çalışan babasının tutum ve davranışlarına özgür bir ruh sahibi refleksleriyle yanıt veren Constant'ın kaçamaklarından, eğitim ve üniversite yılları hatıralarına, yaşadığı şehirlere, seyahatlerine ve aşklarına kadar akıcı anekdotlar beklemekte.

Hakan İsmail ŞİRİNER